

SKOTTEN PÅ VASAPLATSEN – BILDER SOM BEVISMATERIAL

Ett försök att skapa en dokumentär poetik

Göran du Rées

”Vi lever under ett oavbrutet störtregn av bilder. De mäktigaste medierna gör ingenting annat än att förvandla världen till bilder och mångfaldiga den genom ett bländverk av skenbilder: bilder som för det mesta saknar den inre drivkraft som varje bild bör ha, som form och som innebörd, för att yrka på uppmärksamhet och kunna erbjuda ett överflöd av tolkningsmöjligheter. En stor del av detta moln av visuella bilder upplöses genast, likt drömmar som inte av-sätter några spår i vårt minne; men kvar dröjer sig en känsla av obehag och främlingskap.”¹

I de amerikanska föreläsningar som den italienske författaren Italo Calvino skulle ha hållit 1985-86, “Sex punkter inför nästa årtusende”, formulerade han dessa tankar om det iakttagna bildsamhällets substanslöshet. De kan nästan framstå som profetiska. Utan tvekan är de också problematiska. Överflödet av bilder idag hotar att dränka oss, men säger oss samtidigt något väsentligt om vår tid och den verklighet vi är del av. Vad betyder ordet *verklighet* idag? Hur kan vi förstå det autentiska, det trovärdiga, det tillförlitliga? I vilken mening kan vi tala om sanning? För mig som lärare vid Filmhögskolan är dessa frågor ständigt närvarande. Det handlar ytterst om BLICKEN, SEENDET, BILDEN och VERKLIGHETEN.

Aldrig tidigare i mänsklighetens historia har vi utsatts för ett sådant massivt flöde av bilder. Den franske filosofen och medieforskaren Régis Debray har urskiljt tre historiska åldrar för BLICKEN i Västerlandet, relaterade till magiska, estetiska och utilitaristiska syften. Kronologin utgår ifrån successivt överlagrande mediesfärer: primärt logosfären, grafosfären och videosfären.

Handskriften, boktryckarkonsten och audiovisuella media är de tekniker och praktiker för minnesbildning som har format dessa mediemiljöer.² Människan har en förmåga att *tänka* i bilder, men den nya tid vi lever i ser också ut att ha funnit sina mediala uttryck i en *digisfär* som snabbt har förändrat våra förutsättningar att uppleva och utbyta visuella bildvärldar. Allt fler människor filmar på egen hand – och *sig* själva. Genom Internet sprids bilderna enkelt; webbkameror, mobilkameror och videobloggar är alla delar av denna utveckling. Digital teknik gör på ett helt annat sätt än tidigare det möjligt för andra grupper och nivåer i samhället än de redan etablerade att använda kamera och redigeringsutrustning.

1. Italo Calvino, *Sex punkter inför nästa årtusende: amerikanska föreläsningar*, Stockholm, 1999, s. 73-74.

2. Régis Debray, *Vie et mort de l'image: une histoire du regard en occident*, Paris, 1992.

Hannes Westberg skottskadas allvarligt av en kula i magen.
Bild: Daniel Demoustier

Bildskapandet har blivit en del av livet och människans sätt att kommunicera visuella artefakter, men paradoxalt nog tycks allt färre människor ha sådana kunskaper att de kan "läsa" en bild. Å ena sidan lär sig fler och fler idag att hantera bilder och bildflöden: den praktiska färdigheten att producera och sprida rörliga bilder tillägnas av allt fler. Å andra sidan medför denna process, i vilken alla kan göra sina egna bilder, eventuellt också ett minskat intresse och en minskad kompetens för kritiska, genomskådande läsningar av andras bildflöden. Denna motsättning gör att vi i allt högre grad saknar verktygen och de relevanta begreppen för att kunna beskriva och förhålla oss till ett bildinnehåll, vilket gör det svårt att uppfatta skillnaden mellan vad som i realiteten avbildas och hur detta kan tolkas. Okunskapen får inte bara betydelse för vår föreställning om tillvaron, utan har alltmer avgörande konsekvenser för samhällslivet inom de flesta områden: kulturellt, politiskt, ekonomiskt, socialt och – i fokus för vår uppmärksamhet i denna rapport – juridiskt. Resultatet av forskningsprojektet "Skotten på Vasaplatsen" aktualiserar frågeställningarna kring SEENDET, BILDEN och VERKLIGHETEN.

Audiovisuell bevisning i rättsfall

Snart är det tio år sedan de dramatiska händelserna ägde rum på Vasaplatsen och i de centrala delarna av Göteborg. Vad som hände där utgjorde kulmen under de tre dagarna i juni 2001 när polis och demonstranter drabbade samman. EU-toppmötet och den

amerikanske presidentens besök var tänkta att utgöra en 'grande finale' för det svenska ordförandeskapet, men slutade i kaos och förödelse. För första gången sedan 1931 sköt svensk polis med skarpa skott mot demonstranter, med följd att 3 personer skottskadas – en av dem allvarligt. Dessutom skadas 1 polis allvarligt av stenkastning. Aldrig tidigare i svensk rättshistoria har en enskild händelse filmats och avbildats av så många kameror; på plats fanns media, poliser, privatpersoner och alternativa nyhetsrapportörer från hela världen. Sammanställningar av bilder – och ljud – ifrån staden spelade huvudrollen i alla nyhetsrapporteringar. Men det var kravallerna och skadegörelserna som fick störst utrymme. Och det var främst bilder av dessa händelser vilka kom att användas som bevismaterial i de rättegångar som följde mot demonstranterna.

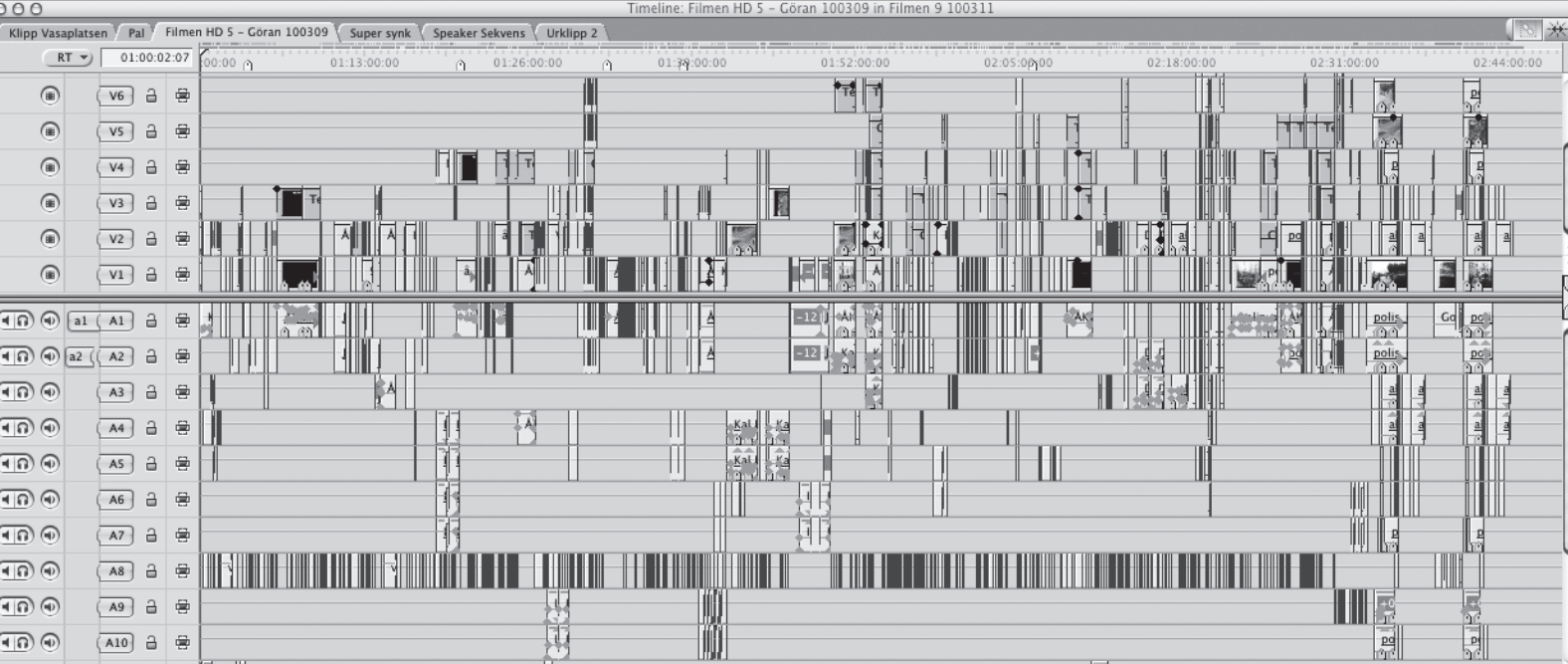
Filmhögskolans studenter var engagerade som filmare och fotografer under EU-toppmötet. När höstterminen startade fördes intensiva diskussioner på skolan om deras erfarenheter av att försöka gestalta händelserna så trovärdigt som möjligt i förhållande till den erfarna verkligheten. Men också om mediernas, polisernas och demonstranternas ageranden. Tidigt väckte överåklagare Björn Ericson frågeställningen om husrannsakan hos medieföretag och enskilda personer för att få tillgång till ytterligare bilder. Många anade att här fanns en strategi från polis och åklagare att på ett nytt sätt använda bild som bevis i de kommande rättegångarna. Tidningar, TV-stationer och fristående produktionsbolag sa absolut nej till att lämna ut bildmaterial med hänsyn till källskyddet och att man ville behålla allmänhetens förtroende för medierna.

Detta var upprinnelsen till att Filmhögskolan samma höst anordnade ett större offentligt seminarium, till vilket vi bjöd in filmare, journalister, producenter, forskare, polis och åklagare till debatt om *Bilden som Bevis*. Trots att det fanns en tradition med att använda bild som bevis i olika rättsfall, visade åklagare och polis i debatten en förvånande låg medvetenhet om mediet. Det blev också tydligt att de stod inför en helt ny situation, med t ex flera hundra timmar film på videoband. Aldrig tidigare hade de haft så mycket audiovisuellt material att arbeta med, samtidigt som de saknade tydliga riktlinjer för hur arbetet skulle gå till.³ Deltagandet kom att bli en uppvisning av okunnighet kring bildens funktion, och hur sammanställningar görs av bilder och ljud. Här fanns varken någon problematisering av bildernas innehåll eller av deras sanningshalt. Inte heller uppstod reflektioner kring "När, Hur och Varför" en bild tas, eller om betydelsen av orsak och verkan i tagningsögonblicket. Seminariet resulterade i flera debattartiklar, med synpunkter ifrån bl a åklagarsidan som anklagade debattdeltagarna och skolans studenter för att såväl bagatellisera våldet som underblåsa ett myndighetsförakt.⁴ Filmhögskolans dåvarande rektor Bo Erik Gyberg och jag deltog i debatten.

Vi ville få till stånd forskning för att belysa frågor kring bild och film som bevisning

3. Riksåklagaren, Beslut beträffande förundersökning – påstådd manipulation av videomaterial, Dnr 2001/1670. Förhör med Johnny Ståhl, s. 4 (12).

4. GP Debatt, okt. 2001, 'Våldet bagatelliseras, ifrågasättande av fakta underblåser myndighetsförakt'. Inlägg av kammaråklagare Jonas Arvidsson.

Datorns komplicerade 'timeline' vid synkroniseringen av allt audiovisuellt material i realtid.

i rättsprocesser, samt samla forskare från de gestaltande och juridiska områdena för att granska polisens och åklagarens arbete i de aktuella rättsfallen. Vad vi ville initiera var undersökningar och analyser av de val som gjorts vid urval och redigering av det insamlade audiovisuella materialet. Hur såg stegen ut från det kompletta materialet till de få minuterna i domstolen? Vi ville synliggöra den roll som bildbevisen fick för domstolens uppfattning om de eventuella brotten. Fanns det en "upplevelsedimension" som kunde länkas till den filmiska gestaltningen och i sista hand till utslaget i rätten?⁵ Men vi möttes av totalt tystnad – ingen var intresserad.

I nästan alla de rättegångar som följde spelade film, alltså rörlig bild, en extremt viktig roll som bevismaterial mot demonstranterna. Bildutsagorna presenterades i domstolarna som sanningsenliga rekonstruktioner av händelseförloppen. Främst var sammanställningarna avsedda att binda demonstranter vid enskilda brottsliga gärningar, men också lite längre "ingressfilmer" förevisades som illustrationer i syfte att påvisa våldsamt upplopp i de situationer som uppstod. Journalisterna Hannes Råstam och Janne Josefsson vid SVT:s samhällsprogram Uppdrag Granskning gjorde under hösten 2001 ett flertal uppmärksammade program kring händelserna, inte minst vad gäller polisens agerande vid skottlossningen på Vasaplatsen när Hannes Westberg, då 19 år gammal, allvarligt skadades av en kula i magen.

Åklagarens mest omtalade bevisfilm

Åklagarens bevisfilm mot Hannes Westberg kom att bli den mest omtalade och orsakade våldsam debatt i medierna. Det talades om urkundsförfalskning och manipulation av bevismaterial. Jag blev som sakkunnig kontaktad av Uppdrag Granskning och såg då för första gången åklagarens utsaga. Det var en ovanligt lång och tydligt dramatiserad partsinlägga. Men vid rättegången var det ingen som hade haft något att invända mot bevisfilmen. Våra farhågor kring rättsväsendets okunnighet om bilden, visade sig med all tydlighet att stämma; varken domare, nämndemän eller försvarsadvokater, förfogade up-

5. GP Debatt, okt. 2001, 'Bevisvärdering är ingen bagatell'. Replik av Bo-Erik Gyberg och Göran du Rées.

Metod med svartrutor för att urskilja pålagt ljud.
Illustration: Erik Fabler

penbarligen över några verktyg eller relevanta begrepp för att kunna tolka och analysera åklagarens utsaga. Den 3 minuter och 23 sekunder långa utsagan bestod av 26 klipp från 8 kamerapositioner. Det var en kaotisk sammanställning, där konflikten mellan polis och demonstranter trappades upp. Stenkastningen såg ut att eskalera strax innan Hannes Westberg blev skjuten. Här fanns inga karaktärsbeskrivningar och komplikationer i bilderna; ingen detaljrikedom. Bara handlingens språk, attacker och stenkastning – våldsamma aktivister och hotade poliser. Vid närstudier av utsagan blev det tydligt att den var en grovt förenklad sammanställning med filmiska klichéer. I många stycken liknade den en actionfilm. Bilderna kom från olika källor, olika fotografer, men det gick inte att avgöra om bilderna låg i kronologisk ordning och rätt i tid i förhållande till den verkliga händelsen. Inte heller om alla bilder kom från samma tillfälle. Uppdrag Granskning hade gjort ett grundligt researcharbete och funnit nya bilder, framförallt en obruten tagning, så kallad entagningssekvens, vilken närmast måste betraktas som ett subjektivt och trovärdigt ögonvittne och som gav en annan beskrivning av händelseförloppet. I åklagarens bevisfilm finns 6 skott, men i Uppdrag Granskningens obrutna tagning återfanns 8 skott! Det var också tydligt hur ljudet hade förvanskats och lagts över flera bilder i syfte att ytterligare dramatisera händelseförloppet. Felaktigheterna och bristerna resulterade omgående i en förundersökning om påstådd manipulation av videomaterial.⁶

En dokumentär poetik

Kameran ljuger inte, men det betyder inte att vi inte kan ljuga med kameran. Filmen är obestämd som representation, men obestridlig som registrering. Alla som sysslar med bild vet att ”sanningen” alltid är en fråga om urval. Varje kamerainställning och varje klipp är ett tydligt val och ett ställningstagande. Och våra val står alltid i förhållande till vår vilja, avsikt och vad vi vill påstå. Denna medvetenhet är grunden för varje filmskapare. I filmprocessen och vid sammanställningen av bilder sker alltid en förhandling

6. Riksåklagaren, Beslut beträffande förundersökning – påstådd manipulation av videomaterial, Dnr 2001/1670. Förhör med Johnny Ståhl, s. 8 (12).

mellan filmskaparen och verkligheten – mellan filmarens vilja och personliga tolkning och dennes avsikt att vara trogen verkligheten.⁷

För att polisens och åklagares sammanställningar av bilder ska kunna användas som bevismaterial, alltså vara historiskt trovärdiga och tillförlitliga, påbörjade vi ett försök att skapa metoder som vi kunde förhålla oss till i vårt arbete med att analysera och undersöka filmbeviset. Detta arbete gjordes tillsammans med en tidigare student och dåvarande amanuens, Erik Fabler. I 6 punkter formulerade vi, utifrån befintliga audiovisuella kunskaper, en dokumentär poetik som vi kunde tillämpa på åklagarens bevisfilm. Den grundade sig på min praktik som filmkonstnär, och på mediekritiska och filmteoretiska begrepp. I relation till rättspraxis på det visuella området kan den uttryckas som en serie regler.

1. Original och utrustning måste vara verifierade
2. Fotografens/avsändarens avsikt måste tydligt redovisas
3. Rum och plats måste tydligt redovisas
4. Tiden måste objektiviseras
5. Svartrutor ska finnas vid varje klipp
6. Om sammanställningar av bilder ska användas i rättegångar, så ska sakkunniga inkallas på samma sätt som rätten kallar in obducenter och psykiatriker

Vår analys bestod i ett demontage av åklagarens bevisfilm: bild för bild, ljud för ljud. Hur överensstämde åklagarens utsaga med verkligheten? Var det en noggrann och precis rekonstruktion av händelsen eller en partsinlaga? Var den sann eller falsk i förhållande till den verkliga händelsen? Syntesen blev sedan att sammanfoga bilderna och ljudet på nytt, för att ge oss ny kunskap om materialets struktur. Vilken typ av material var rimligt att återropa? Hur kunde bilderna sammanställas och redigeras utan att bevisvärdet komprometterades? Dessa frågor är avgörande för upprätthållandet av rätts säkerheten och trovärdigheten i det juridiska systemet, men också för trovärdigheten och tillförlitligheten i nyhetsmedierna.

Arbetsprocessen resulterade i en tre timmar lång föreläsning vid min professorsin-stallation år 2002: "Bilderna som Bevis – Hur nära sanningen kan bilderna komma?" Polis, åklagare, försvarsadvokater och Rikspolisstyrelsen närvarade, tillsammans med studenter, press och demonstranter. Under de kommande åren gjorde jag ytterligare ett trettiotal föreläsningar för jurister, domare, filmstudenter, journalister och aktivister runt om i Sverige.

Den 25 maj 2002 beslutade Riksåklagaren att lägga ner sin förundersökning med motiveringen *att förskjutningen av bildmaterialet och ljudet i tid inte medförde någon saklig förändring i förmedlandet av händelseförloppet och att det selektiva urvalet av bilder inte gav*

7. Dziga Vertov och Peter Weiss har inspirerat Patrik Erikssons formuleringar kring detta i "Melankolins anatomi: Tankar om en film – dess ämne och metod", 2010, s. 36. Se även Stella Bruzzi, *New Documentary: A critical introduction*, London and New York, 2000.

*en skev bild av händelsen.*⁸

Ytterligare förundersökningar kom att läggas ner, vilka hade haft som uppgift att utreda om brott hade begåtts av den eller de poliser som sköt skarpt mot Hannes Westberg. Även i dessa fall användes åklagarens filmbevis, liksom ännu mer av polisens egna material. Den senaste utredningen las ned 2003. Huvudorsaken till denna nedläggning var att poliserna skulle ha skjutit i nödvärn och att det inte hade gått att klarlägga vem av dem som sköt magskottet, eftersom två polismän sa sig ha skjutit – samtidigt.⁹ Ingenstans i vårt material har vi funnit några bilder och ljud som visar att det skulle ha varit två skott som avlossats samtidigt. Inte heller har vi funnit annat material som kan styrka den tesen, förutom vad som framgår av de vittnesmål som polismännen gör och den slutsats som dras av tjänstemännen på Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL). De ”*har endast funnit en ljudknall, vilket tyder på att de båda skjutvapnen avfyrats nära nog samtidigt*”¹⁰. I åklagarens utsaga har vi kunnat analysera att det förekommer 6 knallar. I de olika obrutna tagningarna, från olika positioner på Vasaplatsen, hörs däremot 8 knallar. Rättsväsendet vidhåller att det har skjutits ytterligare 1 skott – nära nog samtidigt med det som skadade Hannes Westberg. Vad är sant eller falskt i förhållande till verkligheten? Är det 6 eller 7 skott som har skjutits, eller är det 8 eller 9 skott? Vilken bild stämmer med verkligheten?

Nedläggningen av förundersökningarna, liksom den uppmärksamhet som rättegångarna och åklagarens bristande filmbevis kom att leda till, medförde att Rikspolisstyrelsen i mars 2002 tillsatte en arbetsgrupp med uppdrag att ta fram riktlinjer för åklagarnas användning av modern presentationsteknik i brottmålsprocessen, under ledning av överåklagare Sven-Erik Alhem¹¹. Jag fick möjlighet att föreläsa för dem kring vår metod att analysera bilder och flera av våra 6 punkter finns idag med som riktlinjer för hur polis och åklagare ska handskas med audiovisuellt material. Trots detta är det naturligtvis helt oacceptabelt att polisen utreder sig själv i sådana här sammanhang. Att lägga ljud över flera bilder, och att förkorta eller förlänga bilder och skeenden i förhållande till den verkliga händelsen, tillhör det dagliga arbetet för en kreativ redigerare och filmregissör, men när polis och åklagare agerar filmskapare blir det problematiskt. Åklagaren presenterade sin bevisfilm i rättegången, men frågan är om den i första hand ska betraktas som ett bevis eller en film. Fri bevisprövning är en grundläggande processrättslig princip, vilken innebär att parterna i en rättegång kan åberopa all tillgänglig bevisning – och ett bevismaterial ställer stora krav på tillförlitlighet. Värderingen av bevisen bedöms ytterst av den

8. Riksåklagaren, Beslut beträffande förundersökning – påstådd manipulation av videomaterial, Dnr 2001/1670. Pressmeddelande 2002-05-24, s. 3 (5).

9. Åklagarmyndigheten i Västerås, Beslut rörande förundersökningen angående att polis skjutit mot Hannes Westberg den 15 juni 2001 i Göteborg, Dnr C 1-74-02.

10. Ibid.

11. Arbetsgruppen lämnade i december 2002 ett förslag till riktlinjer. Jfr Riksåklagaren, Användning av modern presentationsteknik i brottmålsprocessen – en analys med förslag till riktlinjer, Dnr 2002/0328.

dömande instansen, men vem ska bedöma och säkerställa filmens tillförlitlighet? Kan film, som en dramatiserad sammanställning av bild och ljud, överhuvudtaget användas i juridiska sammanhang?

Trovärdigt eller tillförlitligt

Det har förvånat mig hur litet intresset varit att fördjupa diskussionen kring bildens trovärdighet och tillförlitlighet. Det gäller medieindustrin såväl som journalist-, fotograf- och juristutbildningarna. Johanna Rejdemos examensarbete i processrätt från 2005, ”*Bilden som bevis i brottmålsprocessen: Trovärdighet, tillförlitlighet och modern presentationsteknik*”, utgör undantaget. I sitt arbete jämför hon bild och sammanställningar av ljud och rörliga bilder med det mänskliga vittnet i en rättsprocess. Dessa präglas i lika hög grad som det mänskliga vittnet av personliga omständigheter, selektivt seende, glömska, misstag och medvetna lögnar. I fotografiska och filmiska sammanhang är begreppen trovärdigt och tillförlitligt synonyma – i betydelsen autentiskt, äkta och riktigt i förhållande till verkligheten. Begreppsparet trovärdighet/tillförlitlighet speglar då i vilken utsträckning en bild förtjänar tilltro. Inom processjuridikens område väcker forskare gång på gång frågan om hur trovärdigheten hos vittnen ska fastställas av domstolarna, eftersom de är medvetna om att det inte finns något entydigt samband mellan att ge ett trovärdigt intryck och att faktiskt tala sanning¹². I rättegången mot Hannes Westberg presenterade åklagaren sin bevisfilm både lugnt och sakligt och med stor auktoritet och trovärdighet. Men åklagarens bevisfilm var inte tillförlitlig och sanningsenlig i förhållande till händelsen på Vasaplatsen den 15 juni 2001.

Passionen för det reala

Utvecklingsprojektet ”Skotten på Vasaplatsen” kom att ingå i Konstnärliga fakultetens tvärkonstnärliga forskningsprojekt om det dokumentära, vilket finansierades av Vetenskapsrådet och startade 2006. Jag kunde nu sätta in hela det audiovisuella materialet i ett större forskningssammanhang genom att etablera samarbeten med framför allt Mats Björkin, lektor i filmvetenskap vid Institutionen för kultur, estetik och medier, och Andrej Slávik, doktorand vid Institutionen för idéhistoria och vetenskapsteori. I vår dialog mellan filmarperspektivet och de humanistiska traditionerna, väcktes på nytt de grundläggande frågorna om filmen som medium, om förhållandet mellan fakta och fiktion, om den rörliga bildens plats i samhället – i skärningspunkten mellan digitalisering och medialisering. Genom att ytterligare studera materialet kunde skildringen av händelseförloppet aktualiseras via de klassiska filmparadigmen, alltifrån Sergej Eisensteins montageteknik och André Bazins teorier om hur obrutna tagningar, djupfokus och helbilder ger publiken tolkningsmakt, till den ”performativa” dokumentärfilmen där filmskaparen öppet påverkar händelserna. Projektets frågor fick också brytas mot både filmens och

12. Sydsvenska Dagbladet, 2009-03-23, ”Professor vill ta bort faktorn ”trovärdighet”. Intervju med professor Gregor Noll vid Lunds Universitet av Daniel Persson och Henrik Hamrén.

filmteorins historia i en historiografisk reflektion med exilskribenten Siegfried Kracauer som imaginär samtalspartner. Hur bidrar filmen till vår förståelse av historien och det förflutna? Och vilka möjligheter öppnar sig för den konstnärliga forskningen i filmisk gestaltning i denna konfrontation? Arbetet ledde bl a fram till en essä av Andrej Slávik, ”*Film, historia: konfrontationer. Utkast till en händelsens poetik*” och Mats Björkins artikel ”*Reality Sucks! Producing passion for the real*”.

Under ett par år anordnades också flera seminarier kring bilden och filmens autenticitet och trovärdighet. *Fransson skottar snö* var ett samtal som initierades av Roy Andersson och Kalle Boman utifrån deras utställning ”Sverige och Förintelsen” på Göteborgs Stadsmuseum, vilken bestod av dokumentära texter, bilder och installationer. *Gestaltning & Autenticitet* var ett seminarium med Roy Andersson och Ruben Östlund. *Filmarens synliggörande av verkligheten* involverade Stefan Jarl och Ingrid Esping. Min egen föreläsning utvecklades och sattes in i en större mediekritisk kontext: *Hur nära sanningen kan vi komma?*¹³

Skotten på Vasaplatsen och EU-demonstrationerna är idag historia. De utspelade sig i en tid efter Berlinmurens fall, men strax före ”9/11”. Genom vårt forskningsarbete har vi kommit en händelse ganska nära, men ju mer kunskap vi fått desto svårare har det blivit att med bestämdhet uttala sig om den verkliga händelsen. Polis och demonstranter handlade irrationellt och motsägelsefullt – till slut återstod bara rädsla och aggressioner. Men fortfarande kvarstår många frågor vad gäller hela den juridiska processen. Under tre dagar i juni 2001 greps mer än fem hundra personer. Ett åttiotal av dessa åtalades. 59 personer dömdes för våldsamt upplopp och våld mot tjänsteman, med en strafftid som sammanlagt uppgick till närmare 50 år i fängelse. Medelåldern på de dömda var 21 år. Samtidigt inkom uppåt två hundra anmälningar av polismäns agerande. Detta ledde till 5 åtal och inga fällande domar. I fallet Vasaplatsen gällde anklagelserna framför allt övervåld mot demonstranter.¹⁴

Om bilden i framtiden ska användas som tillförlitligt bevismaterial i rättsprocesser, i mediernas nyhetsprogram, i dokumentära och historiska sammanhang, måste frågan om dess tillförlitlighet tydligt formuleras. Dagligen pågår missbruket av bilder. De aktuella händelserna kring den israeliska militärens agerande mot Ship to Gaza, där man också försökte att ta kontroll över nyhetsförmedlingen, är ytterligare ett exempel på hur audiovisuella media har hamnat i frontlinjen. Vi måste ständigt ställa oss frågorna: Vilken är avsikten – är bilderna dokumentära eller handlar det om fiktion? Var, när och hur är de tagna? Kan vi lita på det som vi ser – är bilderna tillförlitliga i bemärkelsen sanna eller falska i förhållande till verkligheten?

13. Seminarierna dokumenterades och rekonstruerades i text av Royner Norén, projektsekreterare för forskningsprojektet ”Passionen för det reala – om dokumentarismen och konsten”. Titlarna återfinns i litteraturreferenserna. Han har även medverkat i det språkliga gestaltungsarbetet för att sammanställa denna rapport ifrån forskningsfronten.

14. Erik Wijk, *Orätt: rättsröten efter Göteborgshändelserna*, Stockholm, 2003.

DVD-film om skotten på Vasaplatsen

”Skotten på Vasaplatsen – sex punkter kring BILDEN i det digitala årtusendet” föreligger nu som en DVD-film på 105 minuter, vilken kommer att offentliggöras och distribueras med början under hösten 2010. Filmen är finansierad med bidrag ifrån Vetenskapsrådet (som forskningsprojektet ”Dokumentärens poetik” var knutet till som ett av fyra delprojekt inom det övergripande tvärkonstnärliga projektet ”Passionen för det reala – om dokumentarismen och konsten”), Konstnärsnämnden, Framtidens Kultur och Nämnden för konstnärligt utvecklingsarbete (NKU) inom Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs Universitet. Avsikten med sammanställningen av bild, ljud och text har bl a varit att utveckla nya former för redovisning och presentation av konstnärlig forskning.

Litteratur

- Andersson, Roy och Kalle Boman, *Fransson skottar snö*, dokumentation, 2010.
- Andersson, Roy och Ruben Östlund, *Gestaltning & Autencitet*, ArtMonitor no. 9, 2010, s. 8.
- Arvidsson, Jonas, ’Väldet bagatelliseras, ifrågasättande av fakta underblåser myndighetsförakt’, GP Debatt, okt, 2001.
- Björkin, Mats, *Reality Sucks! Producing passion for the real*, ArtMonitor no. 9, 2010, s. 231.
- Bruzzi, Stella, *New Documentary: a critical introduction*, Routledge, London and New York, 2000.
- Calvino, Italo, *Sex punkter inför nästa årtusende: amerikanska föreläsningar*, Bonnier, Stockholm, 1999.
- Debray, Régis, *Vie et mort de l'image: une histoire du regard en occident*, Gallimard, Paris, 1992.
- du Réés, Göran, *Hur nära sanningen kan vi komma?*, dokumentation, 2010.
- Eriksson, Patrik, *Melankolins anatomi. Tankar om en film – dess ämne och metod*, master-upsats, Filmhögskolan i Göteborg, 2010.
- Gyberg, Bo-Erik och Göran du Réés, ’Bevisvärdering är ingen bagatell’, GP Debatt, okt. 2001.
- Jarl, Stefan, *Filmarens synliggörande av verkligheten*, ArtMonitor no.9, 2010, s. 125.
- Persson, Daniel och Henrik Hamrén, ’Professor vill ta bort faktorn ”trovärdighet”’. Intervju med professor Gregor Noll vid Lunds Universitet, *Sydsvenska Dagbladet*, 2009-03-23.
- Rejdemo, Johanna, *Bilden som bevis i brottmålsprocessen: Trovärdighet, tillförlitlighet och modern presentationsteknik*, examensarbete i processrätt, Uppsala universitet, 2005.
- Riksåklagaren, Användning av modern presentationsteknik i brottmålsprocessen - en analys med förslag till riktlinjer, Dnr 2002/0328.
- Riksåklagaren, Beslut beträffande förundersökning – påstådd manipulation av videomaterial, Dnr 2001/1670.
- Slávik, Andrej, *Film, historia: konfrontationer. Utkast till en händelsens poetik*, ArtMonitor no.9, 2010, s. 172.
- Wijk,Erik, *Orätt: rättsröran efter Göteborgshändelserna*, Ordfront, Stockholm 2003.
- Åklagarmyndigheten i Västerås, Beslut rörande förundersökning angående att polis skjuttit mot Hannes Westberg den 15 juni 2001 i Göteborg, Dnr C 1-74-02.